

په ندىن پيشينان دهوزانين حاجى قادري كويى دا

Proverbs and Sayings in the Poetry of Haji Qadir Alkoy

پروفيسورى ياريددهر دكتور عبدالله ياسين ناميدي

بهشى زمانى كوردى / كوليژى پهروهدهو زمان / زانكوى لوبنانى فهره نسي

ماموستا حهيدهر جهوهه ره حمهد

بهشى زمانى كوردى / كوليژى پهروهدهو زمان / زانكوى لوبنانى فهره نسي

پوخته

معلومات البحث

ئه ده بئ فولكلورى جهه كئ شه ده رو بالكيش دميژوو يائه
ده بئ كورديدا گرتييه، چونكه ئه ده به كئفره به رهه مه وده وله مه
نده ب چق و شاكين خوڤه، زبه رهقئ چه ندى پرانيا هوزاننانين كورد
مفاژقى كه له پوورئ كه فن وه رگرتييه. حاجى قادري ئيكه ژوان
هوزاننانين به رنياس دوى بيافيدا، نه مازه شيوازئ بكارنانينا وان په
ندادناف هوزاننانين خودا كو بشيوه كئ هوستايانه وسه رنج راكيش
ودجهئ خويئ پيدفيدا وهه ژيداناماژه پئ كريبه. كوتيداناييه تمه
نديا هوزاننانى ديار دببته دهه لبرانانوان په ندادا. نارمانجا سه ره
كى ومه به ستا هوزاننانى ئه وبوو، كو پتر رانانوان بؤ ملله تئ خو
خويابكه ت ولايه نين ژين وژباروان ياجقاكى وئابوورى وراميارى

تاريخ البحث:

الاستلام: ٢٠١٩/٣/١٢

القبول: ٢٠١٩/٥/٢٦

النشر: ربيع ٢٠١٩

Doi:

[10.25212/lfu.qzj.4.2.3](https://doi.org/10.25212/lfu.qzj.4.2.3)

الكلمات المفتاحية:

Literature, folklore,
prominent, history,

به رچاف بکه ت، وان پئ هشیار بکه ت وراستیا بابه تابؤ وان شرؤفه
بکه ت و بقئ ژئ ئه زموونا خوؤیا شیعیری ده وله مه ند بکه ت..

production, Haji
Qadir, context,

Proverbs, illustrate,
poetic.

پیشهکی

بابه تی بکارنانینا بهرهمی نهدهبی فۆلکلوری دنهده بیاتین کوردیدا، بابه تهکی گه لهک بهرچاف
وفراوانه. پیرانیا هۆزنانین کورد سوود ومفا ژوان ژانرین نهدهبی فۆلکلوری وهرگرتینه و بشیوازهکی سهرنج راکیش
دبه رهه مین خۆدا تیهه لکیش کرینه. (حاجی قادر) ژئ ئیکه ژوان هۆزنانین بهرنیاس دوی بیاقیدا، نه خاسمه په ندین
پیشینان بشیوهکی بهرهره وگونجاو و دجهی خۆدا بکارنانینه. تاییه تمه ند ییا حاجی تیدا دیارو خواییه کچه ندی
شه رهزایه دباری هه لپژارتنا وان جوړه په ندین جوړا و جوړدا. ژبه ر قئ چه ندی دقئ شه کۆلینیدا مه هه وئدایه
رؤناهیی بهرده ینه سهر وان په ندین راسته وخو دناف هۆزنانین خۆدا بکارنانینه، دگهل وان په ندین دی نه قین بشیوهکی
نه راسته وخو و قه شارتی دهۆزنانین خۆدا په نا بو برییه. نارمانجا سهرکی یا حاجی نه و بوو، په ندا بکه ته هیقینی
گه هاندنا په یما خو ژپیخه مه تی هوشیارکن و بهرهره هکرنا هزر و بیران، دناف چین و تووژین ملله تی کوردا.

په یقین سهرکی: فۆلکلور، هۆزان، په ند،

پشکا ئیکی

پیناسا په ندی

أ- په ندی پیشینان

په ند ژانرهکا گرنگا نهدهبی فۆلکلوری یه، ئیکه که ژشاکارین ههره ب مفا و قازانج دناف کومه نگه هی
مروفا یه تی ودهر برینا ههستی پاک و پاقری پیشینانه. په ندا پیشینان ژیده رهکی کارا و زیندی و ره نکفه دانا بیروه زرا

لدوىف فى پىناسى بؤ مه دىار دبىت كوپه ند كاروكىرارىن ئاده مىزادىنه، ههر دكه قندا باب وبابكالىن مه دسره مەين خؤدا دەربرىنه، به لى دىارده كا تايىهت نىنه بسره ده مەكى به لى د ههر سهرده مەكىدا جؤرهك ژپه ندا سهره لداىنه لدوىف كاودانىن ژيانا وى سهرده مى، گهر لدوىف فى پىناسى بىت په ندا پىشىنان تايىه ته ب باب وىا پىران فه، نفش ل دوىف نفشى و پشت بىشت هاتىنه فه گوهاستن. دقىت د سهرده مى نويدا په ند سهره لىده ت وبىته سهربور بؤ نفش ونه قىين داها تىدا

ههروهسا محمد توفىق وردى دبىژىت ((په ندى مىللى بايه خه كى زؤرى هه يه چونكه نه وپه ندانه برىتن نه قسه ي نه سته ق ونامؤزگارى و تافىكر د نه وهى چه ند نه وه يه كى خه لى باب وىا پىرى پىشىنان، نه گه ل نه و رووداوانه ي به سهره گه لىك نه گه لان تىبه ر ده بن نه قوناغىكى مىژووى دا نه په ندى مىللى دا رنگ ده داته وه چونكه نه واقىعى جه ماوه رى مىللى به تالى وخوشىبه وه نه ههر قوناغىك دا ده دوىت)) وردى، 1975، ج 53

په ندا پىشىنان د نه نجامى روويدانىن خؤش و نه خؤش يانؤى چاك يان خراب ژلاى كه سانىن شه هره زا و لىزان و زىره ك سهره لدايه، كو بىبه نه گه را مفا ژى وهرگرتى بؤ نفشى داها تى ژى ل نه نجامى وى سهربورو نه زمون وچىژا كو هه دگؤتىندا لدوىف وى پىناسى بؤ مه رؤهن دبىت كو په ندا پىشىنان شىره ت وچاكخوازى وره سه نايه تى د روخسار وشىوه يدا پىقه دىاره ولده مى دان وستاندن وناخفتنىدا خويا دبىت كوشىره تىن ب نرخ وبها د ده ته مه و ل هه مى دم وه لوىستىن ژيانىدا جهى خؤ دگرىت. په ندا پىشىنان دقىت ب زمانى فه رمى بى نه ته وه يى به يته نقىسىن، قالا بىت ژ په يقه وزارا قىن بىبانى، نه ف چه نده نىكه ژگرنكترىن تاييه تمه ندى بىن په ندا كوردى، كو بزمانه كى په تى وروهان وپه ي زارىن زمانى كوردى هاتىنه به ره م نانين، نه وما د ده مى بكارىنان و خويندانا وندا هه م چىژ تىدايه و هه م وه كى نه زمون ه كى شىره تا پى نارسته دكه ن، داكو قازانج ومفاى ژى وهر بگرن. عومه ر شىخه لا ده شته كى، وه كى فؤلكؤرناسىك خويادبىت، دبىژىت په ندا پىشىنان ((گؤوته و ناخاوتنىكى وردى كورت كراوه ي گشتى هه مه لايه نه ي به سنك وبه وه جه، ژيان و به سهره ات وچؤنىه تى بارى سهرده مه دىرىنه كا نمان ده هىنىته وه ياد، دهربرىن وناوه رؤكه كه ي هه ردوو كىان شايسته ي ولىوه شاوه ي يه كترن، ونه ندازى نه يه كتر گونجاويان پر به پرى يه كترن)) ده شته كى، 2001، ج 5

د قىره دا دهر دكه قىت، كو په ندا پىشىنان ژلايه كىقه سهربور و نه زمون و ژلايه كى دىقه زانين وناسىنا سادىيا خه لى يه. ژبه رهندى دهربرىن وناقه رؤكا په ندا ب په يقه كا جوان و هه ژى هاتىنه پىشكىش كرن، كو دقىت بگونجىت دگه ل وى كارو كرىارىن په ندى ب سهردا دبىژن. (قه ناتى كوردؤ) نىكه ژوان كوردىن نىكه تىا سؤقىه ت، كو وى ژى گرنكى وپىته ب بوارىن نه ده بى فؤلكؤرى دايه. دهر باره ي په ندا پىشىنان يان (گؤتىن مەزنان) دبىژىت

مجلة قهلاى زانست العلميه

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

نیکه ژ هونه رین خه لکی ، بی کو هاتبیتته نقیسن ، ناخفتنه کا کورته بهراپتر کیش و قافیته تیدا هیه (فوناد
حسین ، 1990 ، ل 6

ل دوماهیکیدا و ودر نه نجامین پیناسین سه ریذا هاتین ، نه م ژى پیناسا په ندی دکهین و دبیزین دهر برین
و بیژه بین ب بها و کهفتن ، کو بشکه کا زیندی و دهوله مه دنیا که لتووری نه ته وی پیک دینن و بکارنینانا وان
دناخفتن و گفتوگودا رهوانیا زمانی نیشان ددهت و سه رنجا کوهدارى رادکیشیت و سه رباری زیده کرنا چیرۆ خوشی دگوتن
و گو ه لیبوونیدا .

یانژی دبیزین سامانه کی که له کی ب بهایی نه ده بی فولکوری ملله تی کورده و کوپتر دناف ته خا
نه خوینده وارا هاتیه بکارناین ، نه وژی ژبه رکیم به لاقبوونا نه خوینده واری و فیرکرنی له و ما په ندا کریه چه که کی
دهستین خو و له هه می روویدان و کاودان و کار و باره کیدا په ند هاتیه گوتن ، نش لدویف نفشی هیلابه و کرینه
پیشه نکا کارو شولین خو .

ب - گرنگیا په ندی

په ندا کوردی د هه ر فونانغه کیدا سه ره لدا بیت گرنگیا خو هه بوو ، گرنگیا وی ژى دهندی دایه ، کوهه ر گاف
وهسا هه ست دکه ت تازه ژ دایک بیبه و هاتیه دارپرتن بیکو خودانی وی دیار بیت ، دکارین د هه ر په نده کیدا (کتیبک
، نامیلکه یهک) و (شیین و دارشیتیک) دورست بکهین ، ژ بلی هندی د دراما و شانوییندا مفا ژى تیتته وهرگرتن ،
ههروهسا هوکاره که بو گهرم و گرکنا جفات و رینشتن و دیوانخانا . نه و که سی دپه ندین کوردیدا شاره زا بیت و ژ
به رکرین هه رده م دهوله مه نده د ناخفتن و قسه کرنیدا و دشیت به رامبه ری خو رازی بکه ت و دبیتته کورگیر ناخفتن زانی
ناف جقاتادا .

دیسان گرنگیا په ندا د هندی دایه ، کو نه ف په نده هه ر نیک پشتی سه ربور و نه زموونه کی درست بووینه
و هه ر وهک باب کالین مه گوتین (هه ر نه قله ق له خه ساره کی) خال ، 1971 ، ل 484

دخیره دا مه به ست ژى نه وه ، ده می مرؤف هه ر کاره کی نه نجام بدت ، چ ژلابی جفاکی یا نابووری یا سیاسی
..... هتد ، دی نه زموون و سه ربور بو مه درست دبیت ، و د بیتته نه گه را هندی مرؤف جارها دی وان هه له و چه وتیا
دوو باره نه که ته فه ده می وی کاری جار ه کادی نه نجام ددهت .

مجلة قهلاى زانست العلمية

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢) ، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

ژ بهر قى چه ندا د سهريدا به حس ژيكرى ، گرنگيا په ندى وهكريه كو په ند گوزارشت ل كومه كا هزرو بير و بوجوونا بكت كو كوم كرييا به ريخودان و بينينا خه لكى يه هه قبهري كه ردوون و دونيايى ، ژيانى ، مرنى ، چاره نشيى ، قه دهري ، قيان و قينى ، شهر و كاودانين سياسى و جفاكى هتد . ليهى تيبه ربوونا دم و وهختى په ند شيابه خو گريدهت ب ديروكا كومه لگه هى فه و د كهل همى سهردهم و قوناغين بهر ف پيشقه چوونا كومه لگه هى دا بچيت و پى نگافا پافيت ، هه رد كومه لگه هى كشتوكال و چاندين و دهره به گييدا تا ده ستپيكا شارستانيه ت و تيبه ربوون دگه ندا

هوزانقانين كلاسيك و نوى مفاوسوود ژ په ندين پيشينان وهرگرتينه و گه لهك جارا دگهل هوزانين خودا تيهه لكيش كرينه ، نه ف ديارديه د ناف پرانيا هوزانقانين كوردا هه يه ، (حاجى قادري كويى) ژى نيكه ژوان هوزانقانين چه نهنگ كو دوى باريدا هه سپى خوتاو دايه و نه ف ريكه كرتيه به رو گه لهك ب هويريى نه ف چه نده بكارنيمايه و نه نجام دايه . بو پشت راستكرنا قى چه ندى دى دق قه كولينييدا بتنى هوزانين وى يين كوردى هاتينه دهست نيشانكرن ، كو په ند تيذا بكارهاتينه ، حاجى ل چه ندين جهان دا ناف هوزانين خودا ، په نابو بكارنيانانا په ندا بريه ، ژ پيخمهت ب هيزكرن و موكم كرنا مه به ست و نيازنا نافه روكا هوزانين خو .

پشكا دووى

حاجى ب دوو شيووا په نند بكار نائينه .

ا - ب شيووى راست و خوؤ :-

حاجى سه ره ده ريه كا كه له ك جوان وړيك و پيك دگهل په ندين پيشينان دقې بواريدا كريبه ، راسته وخوؤ په نند
وهرگر تيه وى ده ستكارى دناق هوزانين خووا بكار نينايه ، ههروه كو دقان نمونين ژيريدا دياربيت .

ههركه سيكى كه سه ، ناكه س نيبه ، ههرفيكى به سه

دوره سه رباسى خهت و خالى هه تيوى خوومان ديوانى حاجى، ل83

نيق ديرا نيكي

(ههركه سيكى كه سه ، ههرفيكى به سه)

يانزى ،

(ههركه سه كه سه ، نه لفيكى به سه)

په ننده كا پيشينانه و ، هوزانقانى رسته وخوؤ وهرگر تيبه و نيخستيه ناقف ديوا هوزاناخوؤ ، كو نه فه رى
دهونه رى رهوانبيژيدا دببزي (تيهه لكيشان) ، به لى نه وى جهى به ريخودان وسهر راوه ستيا نه دقيره دا نه فه يه
" حاجى " په يقا (ناكه س) ي بو په ندى زيده كريبه ، نه فه رى ژبه ر دوو نه كه را :-

1 - ژبه رهندي كو ژمارا برگين په ندى كيتمره ژمارا برگين ديوا هوزانا وى ، به لى نه كه ر " حاجى قادر " ژبو هندی
بيت كو كيشا هوزانا وى تيك نه چيت نه فه هيچ ژ بهايى هوزنا وى كيم ناكه ت ، به لى كه له ك ب
شه ره زايى داريز تيبه و نه بوويه نه كه رى تيكدا نا رانا په ندى، به لى به روقارزى بويه نه كه رى
پترامانا په ندى روهن ودياربيت .

2 - بكارنينانا په يقا ناكهس كو نهفهژى هيمايه بو پهندهكا دى كو دبيژيت (نه ناكهسان بكه بهكهس ، نه كوره ناوان بكه بهرېز ، دياره " حاجى " زوررق وكين بهرامبهر مروفي (ناكهس) هه بوو ، ژبه رهندي دبيژيت (ناكهس) نينه ، كو ليړهدا " حاجى " ژبلى هندي كوكه سايه تي بلنكرييه ، بهايه كي دى پيدايه كو دبيژيتي تو (ناكهس) ني

ته نه ئى كارى بى خيره

دهستى ماندى له سهرزگى تيړه ديوانى حاجى ، ل781

ل ديړا نيكي دا حاجى قادر : سهرنه نجامى وان كهسان نيشان ددهت كو ته مبه لن و ناف خه لكى هيچ حسابه كى بو نا كهن ، به ئى ل ديړا دوويدا (دهستى ماندى له سهرزگى تيړه) ، پهندهكا پيشينانده و هوزانقانى وه كو خوى و بيبى دهستكارى دناف هوزانا خودا تيهه لكيش كريه .

(دهستى ماندى له سهرزگى تيړه)

نهفه د گه ل كيش و رامانا هوزانا خودا گونجاندييه و كريبه دستوره كى نابوورى راست و رهوان ، نهك هه ر بو وى سهردهمى ، به لكى بو نهاو كومه لگه ي شارستانى هه ر دهست ددهت و بوليگه كرنا بهرهمى و كرى و مووچهى كاروفرمان و حه قى ماندوو بوون ، نه ريتيكي راست و دروسته 0

(دهستى ماندى له سهرزگى تيړه) وهك شيرت و ناموزگارى ب كارديت ، واتا مروف نه گه ر ل ژيانيدا كه فته كاركرنى بى نان نابيت ومنه تا كه سى هه لناگريت و حه سيته فه .

ههروهسا نهف پهنده ب سى شيوين دن ژى هه يه :-

1. هه تا مرنى هه ركرنه

واته مروف تا دژياندا مابى دقيت ل نيش و كارا بهردهوام بى

2. هه تا نه وهى گيانى ماخوى نابى .

3. ته مبه ئى كورى زند بيانه .

واته مروؤف تاماندوو نه بيت ووهي نه فه ماليت ناني ناخوت ،

4. تانارهق نه پيژي شيريني ناچيژي . پيرداود مه خموري ، كوؤفاري كاروان ، ژ 159 ، ل 109

ب ته فايي دقان په ندين سهريدا ، بومه پوهن دببته فه ، كو كومه لگه هي كورده واري چه ژ ژ مروؤفي ته مبهل و خه مسارو ته وهزل نه كريبه وناكه ت .

نيستاكه ش فرسه ته كه لي ياران

كه په نهك بوچي يه له پاش باران ديواني حاجي ، ل 237

نيق ديرادووي (كه په نهك بوچييه له پاش باران) په ندهكا پيشينانه و ، هوزانقاني وهكي خوو پاسته وخو دناق هوزانا خوذا تييه لكيش كريبه .

ونهف په نده بقى شيوهي خوراي ژي هه نه .

1. نيشي به وهختي پاشاي سهر ته ختي .

2. نيش له كاتي خويدا بيكه .

3. كاري نه مرومه خه سبهيني (به ياني) .

4. (پاش باران كه په نهك بي سووده) هه رده ويل كاكه يي ، كوؤفاري ناسوي فولكلوري ، ژ 22 ، ل 88

ب گشتي نهف پهنده ل سهر هندي نه ، كو نيش وكار دقيت ده مي خوذا بهينه كرن .

ناسني سارد به فوو نه رم نابي

به ترانيش هه مام كه رم نابي ديواني حاجي ، ل 235

ل هندهك جهاندا " حاجي قادر " دوو پهندين پيشينان بكارنانيه ، وهك دقي دييرا هوزانا سهريدا دياره ، هوزانقان ب هندهك گوهرين د ژمارا برگاندا و گونجانديان د كه ل كيشا تيكرايا هوزانا خوذا وهك دقان هه ردوو

مجلة قهلاى زانست العلمية

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

په ندادا (ناسنى سارد به فوو نهرم نابى) و (حهمام به تر گهرم نابى) نهف دوو په نده بو شيرت و ناموزگار يكرنا
كورين نه تهوى خو بكار ناييه زل و رهق و روويت .

دهون ناخر ده بيته دارى گه وره

مهري لهر خدمه تي بو گوشتى چه وره ديوانى حاجى ، ل 268

ديرا نيكي جه قهنگ وهيمايه بو په ندا (ههرده ونه ده بي به دار) .

يانزي بقى شيويه (ههرده ونه نه بي به دار له بنيا نه هه سيته وه فه قير و هه زار) شاره زا ، په ندى پيشينان ، ل 24

ديرا دووى زى " د ناقف كورده واريدا ، ب تاييه تي و نه خامه نه وين (مهردارن و ته رش و ته والا) بخودان
دكهن ده مي بزنگ له رولاواز بيت . (مهري لهر ، ياخود پيره مهر) ژ جه له بي قه د قه تينن و د ده نه بهر ريبته ي ، داكو
قه له وبيت و تزي گوشت بيت .

خوتان ده لين : نه گهر چي مه شهورى خاص وعامه

ههر ريوبيه ك گه رابي نازاتره له شيران ديوانى حاجى ، ل 88

نيق ديرا دووى نامازه يه بو په ندا (ريوبيه كى گه ريده باشتره له شيريكى نووستوو) يان (ريوبيه كى گه روك
، له شيره كى نووستوو باشتره) گه ردى ، په ندى كوردى ، ل 416

خه فى يه نايه ته لاي نيمه له تاريكى شه وا

روزي رووناكه ده ترسى له عه وام ونه گزير ديوانى حاجى ، ل 14

نه قه زى هيما و نامازه يه بو وي په ندا كو دبيژيت (پياوى خراپ ههردهم له بوژى رووناكيش ده ترسى) .

يانزي (قه ل قه لاشك له خو ي به شك) (مريشكه ره شكه له خو به شكه)

مجلة قهلاى زانست العلمىة

مجلة علمىة دورىة محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانىة الفرنسىة - اربىل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربرىع ٢٠١٩

رقم التصنىف الدولى: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

ئهفه زى بؤ هندى بكارديت كو ئىكهك ئهكهركارى خراب كر بىت ، ل ههمى تشتهكى ب گومانه يا ژويقه به حس و بيهو ههمى كافا دوو دلهو باوهرى بخوينه .

وه بىغه مبهرا (س خ) دفه رموت (البئر حسن الخلق والاثم ما حاك في صدرك و كرهت أن يطلع عليه الناس) . حديث شريف ، شيخ العثيمين .

له بهر حيزه بخويى و ناته بايى

ديوانى حاجى ، ل 81

له ژير حيزى حيزان بووينه دوشهك

نىف ديبرا ئىكى يا هوژانا وى هيمايه بو په ندا (حيزى هه مبانهى لوكه يه ، تاتى بكهى ده يگرى و جى ده بيته وه) .

ئهفه زى وى دكه هينيت كو ئىكهك ههركسه و ناخفتهكى ببيرنى رازيبه و قه بوول دكه ت ، ب قى زى ب (خو كركرنى) ل ههمى شوين وجههكى جهى خو دكه ته فه .

باغى و راغى بلبله ده يكاته جى زاغ و زهغن

ديوانى حاجى ، ل 179

گورگ مام رپوى نه بيشه ولانى شيران دادهنى

شبرى درونده وهك له بيشه نه ما

ديوانى حاجى ، ل 214

گورگ و مام رپوى دينه رهقس و سه ما

ده لىن ئىستا ههوارى گورگ و شيران

ديوانى حاجى ، ل 246

وهكوقه لى جه سوودى تو يه ويران

ئهفد ديوانه تىلنیشانن بو په ندا (له جى شيران رپوى ده كهن گيران) ههركه دى دهر بارهيدا ئهفد په نده زى ههيه كو دبىژن (كه شير له مهيدانى نه ما ، رپوى ده بنه پالهوانى ساحى) .

مجلة قهلاى زانست العلمية

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

وه قىّ په ندى ژى دبېژن

شېر كه پير بوو ده بېته قه شمهر جارى سه يان

(باغ و راغ ببله دهيكاته جېى زاغ و زهغه ن)

قىره دا هوزانقان باسى (خویندنا بولبول و گول و گولزار) دکه ت کو مه به ستا حوکم و حوکمداریه کا دادوهره ، به لى ل پاش وى زاغ (قه له رهش) و زهغه ن (چوله كه ره شه) ، ل پشتى بولبولی دهین و داگېرى دکهن ، کو قه له رهش ژى ل نافه كوردا دا خویندنا وى په سندنینه ، نه گهر كه سه ك نه زانیت باخقیته يانژى زه لامه كى زمانى وى بباشى نه گهریت دى بېژنى

(ده لېى قه له ده قېرى)

(وه كو قه لېى حه سوودى تو یه وېران)

قه لېى حه سوود / دلى حه سوود وېرانه .

جا وېرانییه كو ماددى بیت يانژى مه عنه وى .

ماددى / خو نه گهر ده و نه مه ندوزه نگین ژى بیت سوودى نییه .

مه عنه وى / هه رده م نه م مروقه دوو دلّه .

ههروه سا پیغه مبه ر ژى (س خ) د فهرموت :- (أياکم الحسد فان الحسد تاكل الحسنات كما تاكل نار الحطب) . حدیث شریف ، شیخ العیمن .

باسى وېرانه دهكات ، ده سپیکى باسى دلى حه سوودى کر ، و قېره ژى باسى مارو میریا دکه ت ، چونکه جهه كى مارو میرى لیپن وچول و به یاربیت . بیگومان مار و میرى دى هیلینین خو تیدا چیکهن ، نشیری ژى " حاجى " مه به ستا خو یا هه ی ، کو ده سپیکى باسى باغ و بولبول و مار و میرى و ریقى و گورگا کر .

بهلى نهفاجهى سهرنجى يه " حاجى " وهكهه فيهكا (ليكچواندنهكا) زور جوان كريبه ، دلى هسودى و
خاكا مار و ميڤريا ب نيكدى وهكهه فى كريبه ، داركو هاته سوئن دببته خوئى و ب بايدا دجيت ، دكهل خاك و خوئيبا
مار و ميڤريان .

تامى نه ماوه قيصه و فورسه ت غه نيهمه ته

مه علومى خاص و عامه هرچى چوو نه هاته وه ديوانى حاجى ، ل 120

ل نيڤ ديڤا دوويدا (ههرچى چوو نه هاته وه) ناماژه و نيشانه بو په ندا (له كهه ل چووان مه چوو) يانژى (له دوو
چووان مه چوو) .

ته ماشاى قامه تم پيرى چلون تيپرى عه ساى دايه

درويه دارى كه وه وهك نه مامى تازه دانايه ديوانى حاجى ، ل 124

نهف ديڤه هوزانه چهند رمانه كا بخوفه دگريت :-

نهفهژى نه وپه نندن .

1. دارى كه وه نايپته گوپال .

واته زهلامى مهزن و خانه دان خو ناچه مينيت بوزه لامى خراب و زانم .

2. خووى شيرى هه تا پيرى .

واته نه كه ر نيكهك خوو رهوشتيك و تيتاليكى گرت ، كه لهك بزه حمه ته بشيت ته ركا وى چه ندى بكه ت و ل
سهرى دهروا هه تا پيرى بيت دكه ل دميينيت ، وهكو وى (دارى ناچه ميتنه فه) ههر چه نده شيرت و ناموزگاريا زى لى
بكهى بى سوود و مضايه .

بهلى " حاجى " باسى دارعه سا واته (گوپال) ي دكه ت كو دكه فنندا دارده سته كى گرنكى ب سالا چوويا و
نه ساخابوو ، تارادهيه كى نهاژى بكارديت ، نهف گوپاله داره كا راسته لايى سهرى وى هاتيه چه مانندن و خواركريبه

مجلة قهلاى زانست العلمىة

مجلة علمىة دورىة محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانىة الفرنسىة - اربىل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربرىع ٢٠١٩

رقم التصنىف الدولى: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

ژبؤ هندى لدهمى بكار دىت دا دهست بكه فىتته دناقداوبگرىت ، بهلى نه كهر نه فه بىتته داره كا مهزن و ستوىر، نه و ب
سانهى ناهىتته چه ماندن ، جا نه فه بؤيه په ندهك د ناف كورده وارىداو له ورا دبىژن :

(دار به كه و ره بى ناچه مىتته وه)

جا " حاجى " لثىره دا تىل نىشانه كا جوان و دروست كرىبه كو دبىژىت (من به پىرى پشتم چه ما و ته وه ،
نه رى بؤ دبىژن (دار كه پىرى بوو تازه ناچه مىتته وه) .

بهلى ب كشتى " حاجى " به رؤفاژى فى په ندى كرىبه ، كو هه رتشتهك پىربىت چه مانده فه بؤ نىنه .

پشكا سىى

ب - ب شىوى ناراسته وخو: - د قىبره دا هوزانقان وهكى خوى راسته وخو پهندى وهرنالكريت ، بهلكى ب شىوهيهك ل شىوهكان هىماى بو دكته وبشىوهكى هونهرى جوان دارشتينهقه، ههروهكو دقان نمونىن ژىرىدا هاتىن .

پارانوه وتهوه ككول لهه عهصره پاره ناكا

تيره دوعاىى جهوشهن پهيكانه حىزرى مهىدان دىوانى حاجى ل 235

نهقهژى هىمايه بووى پهندى كو دبىژىت:

(شتى به پىنه و پهرو ناكاه ته نىوه رو)

(مندالى به دهرمانى ناكاهه سهربانى)

واته هىچ تشتهك ب لاقه لاقه ودوعا وپاراننهقه برىقه ناكاهىت ، نهكه ر بزاف وپىكول وماندوو بوون دكه لدا نه بىت .

بهقسهى ساده برسى تىر نابى

دونىايى

و

دىن

عهمه له عىزى

كفتوگو حاصىلى هه مووى بايه

عهمه لىبااته نانى تىدايه دىوانى حاجى ل، 235

ههردوو نهف دىره هوزانه نامازهن بو پهندا (سه دقسه ناكاهه يهك عههل كرىار) .

عهمه لىبات (مه بهست كار و كرىاره و دبىژىت ناخفتن ودان وستاندن وه كى باى دهىن و دچن ، بتنى كرىار دمىنن وپىچ نابن .

لازمه خول بخوى وهكو بهرداش

هه موو قهرنى نه كورى نه مرى مه عاش ديوانى حاجى، ل81

((ههر چه نده " حاجى " وهك بوناكبيرهكى بيشكهفتى خوازى چاخ وسهردهمى خو بهرئخودايه مهسه لا نه ته وايه تى قيايه ب جورهكى زانستيانه چاره سه رىا فه لسه فا ژيانى بكهت ، بهلى ل سنوورى فه لسه فه يا نايينى ئيسلامى نه چويه دهرى . دشين بيژين حاجى (هوزانقانهكى مهلايى بير رووناك بوو) ههر چه نده جار وهك زانايهكى بيرمه ترياليست هزل كاروبارى ژيانى كريبه) . به دران نه حمهد حه بيب ، ل60

وهكى مه به حسكرى نه فه هوزانه كا فه لسه فى يا(حاجى قادر) ي ، كو بو دارشتنى سوود ومفا ژوى په ندى وهرگرتيبه كو دبىژيت (دونيا دهوران دهورانه) ، نه گهر بپچهك ل رمان ومه به ستا " حاجى " هويرببينه فه ، ب ته قيايى هيزا هوزانقانى بومه دهردهك قيت ب گوهرينا ژيانا ناده ميزادى به روف بيشكهفتنى فه .

نه ودهمى ها تمه سهر شه كوه له خزم و كهسى خوم

رؤسته م ويوسفى گؤل پيره هه نم كه وته وه بير ديوانى حاجى ، ل64

هوزانقان باسى " رؤسته م ويوسف " دكهت كو نه وه هردوو ژ بنه مال وخيزان وخزم وكهس وكارين خو دويركهفتينه ، بهلى دقيره دا دبىژيت ههر چه نده ژخزميت خو بيزار بيم ، بهلى ناييت نه وى چه ندى ژبير بكهين كو نه و پشت وخوينامنن ،
نه ف ديره ژى ناماژيه بو په ندين .

1. خزم گوشتيشت بخوا هيستك ناشكينى .
2. خزم گوشتيشت بخوا هيستك دهشاريته وه .
3. پياو به خرمى خوى نه بى گهرم نابته وه .

به قسه ي بى سه رپا تالى مه كه له زره تى خوت

بى موبالات مه سووتينه چراى فيكره تى خوت ديوانى حاجى ، ل 59

بوچى حاجى نه خوئينى وهك تووتى

نُهف	هردوو	دبره	هوزانىن	سهرى	نامازهن	بؤ	ديوانى حاجى، ل 67	په ندين
------	-------	------	---------	------	---------	----	-------------------	---------

1. زمان به لای سهره .
 2. زمانى برأى سهرى سايه وه .
 3. زمانى برأى سهرى سه لامه ت .
 4. سهرت نايه شى (ژانه سهرت نبييه) په روکى تى مه ناليننه . سهرى گوته زمانى ، هه تا توم بى جيرانى ، خوشى نابينم له ژيانى . به دران نه حمده د، ل 59
- ههروهکى (خلک) ى مسته فاى پروهيسى شاترى ديبژيت (قسه بيگيزه ، بيبيزه ، بيبويزه) ژيديرى بهرى، ل 59
- بيگومان د فيردها نياز ومه به ست نه فه يه کو مروف ل دهى قسه کرن و ناخفتنيدا خه له تى و چه وتيانه که ت و کاکلکا ناخفتنى پيشکيش بکه ت ، خوژى و دهورو بهرين خوتوشى هيلاکه ت و سهر نيشانى نه که ت .
- ههروهسا خودى مه زن د قورنانا پيروزدا دفرموت (ولاتلقوا بايديکم الى التهلكه) . القران الکریم
- گهر هيچ نه بى به نوين تابع به دهوله تى بن
- بيگانه چاکه دوشمن نه ک دوشمنى له خوتان بن
- ديوانى حاجى، ل 87

نوين = فيل

نيق ديرا نيکى نامازيه بو په ندا

(دونيا به فيل عاقيبه ت (ناخبره ت) به راست ، واته ل دونيادا به رامبه ر زه لامى زالم وسته مکارخو کرپکه و هيچ نه بيزه ، به لى ل روزا قيامه تى دى سهرکه فتى بى ، به لى نه فا گرنگه نقيردها دل و دهروونين ته د گه ل وى زالمى نينه .

نيق ديرا دووى ژى نامازيه بو په ندا

1. دار پوازی له خوى نه بى عومرى هه زار سائه .
2. دار کرمى له خوى نه بى ته مه نى هه زار سائه .
3. دار ده لى : ته ورکلکى له خوم نه بووايه هه رگيز نه يده بريمه وه .

4. دار كرمى له خوئ نه بئ ناشكى . مه نسور مه عرووف ، په ندى پيشينان ، ل 17
واته هوين دوژمئين بيانباين ، نه وهكول ناف ئيك و دگهل ئيك دوژمن و ناكؤ بن . " بهرد له نزيك بيت دهكهوى "
خؤم به داراو نه سكه نده روخوسرهو نادهم
- كهر بزائم له بهر نهم دهركهيه ده بمه سهكهوان ديوانى حاجى ، ل 83
حاجى دقيهدا مه بهستا وى خوشتشيا نيشتمان و نه ته وه يه ، هوزانقان ديبئزيت گرنگ نه فهيه ل وه لائى خؤدابم ،
خؤنه كهر پيشه وكارى من سهكقانى بيت ، نه فهزئى ناماژهيه بو په ندا .
(بهرد له جئى خوئ سهنگينه)
واته نه ز دناف وه لائى خؤدا كه سهكى مه زن و بهريز و خودان قهدرم ، نه وهك ل وه لائى غهريبابم . ههروهكى ديبئز : -
(حب الوطن من الايمان) قول ماثور
نهئ مههئ دوو ههفته تاشمس و قه مەر تويان نهوى
- 104 ديوانى حاجى ، ل 104
دانه گيرسان نهو ميسالى ناگر ، نه ميان گر نه بوو
نهف ديره ب شيوهكى گه نهك جوان به حسئ هونه رئ ره وانبيژئى كريبه ، كو خواستنه و ناماژهيه بوئ په ندا :-
بهرى مانگ به هيژهگ ناگيرئ
بهرى مانگ به بيژينگ ناگيرئ
يانئى
مانگك له چوار ده بئ حه وجهئ به نه نگوست نيبه
واته نه كهر كه سهك سنج و رهوشئ وئ باش و جوان بن ، پيندقئ ب هيچ ناكهت و هه مئ كه س دئ نياسن وريزئ ئئ دگرن .
ههركه بيستم پيم دهئئ : (حاجى) سهگئ دهركانه يه
من له ترسى گورگئ بهد كارم كه رى خؤم بهسته وه ديوانى حاجى ، ل 127
نيش ديرا دووى ناماژهيه بو شان په ندين ژئرى :-
1. مائى خؤت به هه ند هه گره ، سهگئ جيرانان به دز دهرمه هيئنه .
2. كهر بهسته ، خاوه ن رهسته .
3. كهر بهسته له خهم رهسته .
4. مائى خؤت چاك هه نگره ، سهگئ هامسا به دز مه گره به دران نه حمهد ، په ندى پيشينان ، ل 60
5. پئى كه نه شيره كهت ببهسته وه و بارؤكهئ مائه درواسئ به حيز مهزانه .
(واته ناگادارى كورئ خؤت بهو و كچئ درواسئ به بهد رهوشت مهزانه هه رده وئيل كاكه يئ ، ل 95

مجلة قهلاى زانست العلميه

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢) ، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

ب گشتى ئەف پەندە بۆ که سهکی بکار دیت کو کارى خۆ قایم ومو کم کر بیت و خۆ پشت راست کر بیت .

ئە گەر توججاری (حاجی) پارە بینه

مەتاعە نیک و بەد دونیا دوکانە

لە بۆ عوقبا بزانه کم بە کەل دى

ئە تۆ موختاری نیستا لە میانە دیوانی حاجی، ل 129

هۆزانقان دبیژیت : (دونیا وهکی دوکانیکه کەل و پەلین باش و خراپ وتیکەل تیدانە ، جا تۆ که ریقینکی
قى ژيانا دونیایی بی دى کیشکی هە لېژیری ، چونکه مرؤف نازاده دپەسند کرنا هەر ریکه کیدا ، بە ئی بزانه کیشک
ژوان ب سوودن بۆتە . دیرا نیکی تیل نیشانە بۆ وى پەندى کو دبیژیت :- (دونیا دوکانە باش و خراپ لە خۆ دەگرى)

سهوادى ئەعزەمى (قەستەنتە نییە)

گە ئی بی ناوی کردە صەدرى ئەعزەم دیوانی حاجی ، ل 74
نیف دیرا دووی ناماژە یە بۆ رۆژگاری واتە هەر جارەك ترازى بلاى نیکه کی دکە قییت و ناماژە یە ب پەندا .

(دونیا کلاوہ بۆژى بە سەرسەرى یە کیکە وه یە)

مەرگ و ژینە میسلى سېبەر و تاوہ

ئە وهى باقى بمینى هەر ناوہ دیوانی حاجی ، ل 216

ئەف دیرە ژى تیل نیشانە بۆ پەندا

دەوران دەولەتت لە دەست ئەستینى

بەلام ناوی چاک تا سەر ئەمینى

مجلة قهلاى زانست العلميه

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

له كارى چاكه دريځى مهكه

نهكهر توش نهماى نهوههرنه ميني

يانزي

ناو دهروا ناوبانگ ده ميني

دهست دهروا دهستكار ده ميني

پهندي من خامي ده زانن خامهكان

ديوانى حاجى، ل 204

شيرن و پوخته ده زانن پوختهكان

ههردوو نيڤه ديپر نامازهن بو په ندا

(قهدرى زيپر له لاي زيپرنگره)

له بهر پيرى نه مه نده بى چه واسم

ديوانى حاجى، ل 244

ده لپى نهركانى نيسلام نيناسم

نهڤه ديپره زى ناماز هيه بو په ندا (پيرى و سهده عيب) .

يانزي (گورگ پير بوو ده بنه قه شمهر جارى سهيان)

موسحه فى خوايه عالمى برسى

ديوانى حاجى، ل 187

به دوو نانى ده دات و نا ترسى

نهڤه ديپره تيل نيشانه بو په ندا (برسپيه تى رپيهكى له هارپيه) ژبه رقى چه ندى حاجى دبيژيت: (خو

نهكهر مروقى زانا زى هاته برسپكرن، وى وهختى نه و نامادهيه دينى خودى زى ب دوو نانا بفرو شيت، نهڤه زى پيلانه كا

مجلة قهلاى زانست العلميه

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

دهوله تين نيمپرياليزمى بوو ، دهى ووسا ته خمين دكر، نه گهر ل وه لاتين روزه لاتا نيسلامى زانايين وان بگرن ، وى دهى راسته وخو خه لكى وان وه لاتان وى بدويق دكه فن ، به لى گرنكاترين ريگا و هوكار بو قى مه به ستى نه وه بيهنه برسى كرن ، وى چاخى ناچار دبن بفيتمكاهه راقه وشروفه كرنا ناييني بگهن و، پشتى هنگى دكارن ب ته قايى ره و ريشالين خول وان وه لاتان به نه خوارى و خير و بييرين وان بخون .

يانزى نه ف پهنده بقى شيوه ي ژى هه يه :-

1. زگى برسى نه هيچ نا پرسى .
(به يه كيك ده لين نه كاتى برسبييه تى دا چاوى بنوقيني و هه موو شتيك بخوا) پيرداود مه خمورى
ل108)
2. برسبييه تى رييه كى نه هارى دا يه .
3. باب مردى خه ويان ليده كه وى ، زگى برسى خه وى ليئاكه وى .

ئيتتيجا دى به ئيتتيفاقى نه نام

سو پهره بو حه واديسى نه نام

بى نه گهر ده ستى يه كترى بگرن

وهك نه سكه ندهر جيهان هه موو ده گرن ديوانى حاجى، ل188

حاجى دقيره دا خازى ژتير و هوژ وميرنشين و گشت بيكهاتين جودايين كومه لى كوردى دكه ت ، كو يه ك بگرن و ناته بايى بخه نه د گوريدا ، ب ريكه قتن و پارزيوونا هه مى لايه كى هيشى و ناواتين مه دى بده ست فه هيبن و دووير دبين ژه يتنه و پيلانين دوژمنان .

نه ف ديره ژى ناماژيه بو په ندا

(برا نه پش برا بى ، مه گهر قه زه له لاي خودابى)

پشتى هينگى حاجى مزگينى وموزداهندى ددهت ، كو نهگهر دهست ل ناف دهست و دل دناف دلداين ، نهفه نمونا نهسكه ندهرى دئينيته فهو دببئيت دشين هه مى جيهانى بگرن .

حاجى قادر ژوى چه ندى پشت راسته كودناف وه دا چاك دببئت وبهيزدين ودكارن په لامارين دهرقه ژى پافيزن ، كو نهف چه نده هيج وهخته كى داخاز و مهبهستا وان نه بوو. د راستيدا مهبهستاحاجى نهو نينه كو كورد ببنه داگره كر. بهلكى مهبهستاوى نهو په رى بهيزبوونا كوردايه ، نهف بهيزبوونه ژى دى وهكته كوب هه مى جهه كيدا بلاف بين فه .

په ندى من خامى ده زانن خامه كان

شيرن و پوختهى ده زانن پوخته كان ديوانى حاجى ، ل 204

ديره كه نامازه به بو په ندا :

(قه درى زير له لاي زير ينگره)

(نان بو نانهوا گوشت بو قه ساب)

قه درى زير / نهفه ژى هيمايه بو حيكايه تهكى كو بنافى (قه درى زيره) كو دناف حيكايه تا دا نيشان ددهن .

نهم وهفته ههركهسى وهكو حاجى له گوشه نا

دهسته گولى به دهسته وهيه ، دهستى بردهوه ديوانى حاجى ، ل 121

قيره دا دقيت نامازه بو هندى بكهين كو نيكهك ژيارين فولكلورييه كول هه لكهفت و ناهه نكين جاران و نه خامه نها ژى ل گوندان ، يان ل شهقين زستانى ل ناف كورده وارييا خوماندا په نايى بو دهن ، ياريا (كه ره مستانى) يه ، كو بو قى يارى (9) كولا ف و گوستيركهك پيدقبييه ، ياريكه ر دبنه دوو دهسته . هه ر جارى دهسته يهك دى گوستيركهكى ل ناف نيك ژوان كولا فا شه شيرن ، لايه نى هه قبه ر پيدقبييه ل سه روان ببينه فه ، قيجا نه گهر هاتوو شيان ببينه فه ، سه ركه فتى حسيب دبن. دوى يارييدا دببئن دهستين وان دهسكيت گولان نينان ب وى شيوهى يارىي دكه ن هه تا ماندى دبن ودوو باره دببته فه . ده رنه نجام كى پتر دهسكين گولان نينان ، نو بسه ركه فتى وبرى دهرميرن ..

دقى ديريدا (حاجى) مهبهستاوى نه وهيه بببئيت ، نه قرو گرنه نه وهيه . مروقى به لگى سه ركه فتنى

ددهستد اببت ، نه وهكو تشتين دن مينا پاره و پول ، نهفه ژى تيل نيشانه بو نهوى په ندى دبببئيت (نه وهى دهسته گولى هينا نه وهه وه) يان (نهو نانه نانه نه مرو له خوانه)

ئه مانه قىصه بىكه زور كراوه

وهكو ناوى شهوى تامى نه ماوه ديوانى حاجى، ل 258

نامازيه بو په ندا (شت نه گهر زور دووباره كراو ، تامى نامىنى) .

نه اژى وه سايه ، نه گهر ناف ل ناف جامه كيدا بمىنيته قهو شف بسه رداهات ، سپىدى قه خوى تاماوى دهىته
گوهرىن و دبىژنى (نافا شفى) .

هينده صورته زور بووه ، مه عناله به ينا وون بووه

نىسته كى بى صورته و مه عنايه عه بىى بت په رست ديوانى حاجى، ل 57

نىف دىرا نىكى نامازيه به په ندا (كه زور هات قه وائه به تاله)

د راما نا نىف دىرا نىكىدا واته مروقىن خراپ هند مشه بووىنه ، مروقىن چاك وباش دناقدا هندا بىنه .

وه نه گهر نىكه كى ژى كه لك ستايش ومهدح وسه ناخوبكهت ، بىگومان نه وراست ناكهت و درهوا دكهت .

وه عه ره بىش ده لى : (من مدح نفسه فهو كذاب) . قول مشهور

حاجى وهك دل تو به گريه شوىنى مه كه وه

ناسكىكه به به زىن و هه راناىه ته گىر ديوانى حاجى، ل 64

دقىره دا حاجى دلى خو ب دلى په زكوىشى چواندىيه ، كو وه كى په زكوىشى ب له زه بو چوون بو كارى خراپ ، واته
كه له كا ب له زه ب من ناهىته گرتن ودهسته سه ركرن .

نه قه ژى نامازيه بو په ندا :-

(دل مېشه له شتى پىس ده نىشى)

(دل و نه فس به ردهوام مه لى بو شتى خراپه)

هه ره وكى خودى مه زن د قورنانا پىروردا فه رمووىه (أن النفس للأماراة بالسوء) . سورة يوسف ، الاية 53

له تووشى خو م بووه هه رچى تووشى خو م بووه

له دهستى خو بىه تى (حاجى شكايه تى) ديوانى حاجى، ل 167

نىف دىرا نىكى ل ناقبه ينا هه ردوو (تووش) دا ، ره گه ز دوزيا ته مام هه به (تووشى به كه م) تووره بوون و سه رگه رمىبه
(تووشى دووه م) ژى ، ب راما نا ب سه رهات و تووشى بوون دىت .

وهيمايه بو پهندا :-

بهرو بهرهينگت به گريهه داري

به خوت كرديتت بهردت لي باري

يانزي

به دهستي خوم جيم كرد به خوم

بو خه لكي نهزان و ته ماعكار دهگوتري پيرداود مه خموري، گوڤاري كاروان، ژ 1159 ل 111

يانزي

خوم به خوم كرد ، بهرد بارانم كه ن .

نوبالي خوت به نهستوي خوته

هەرل سهرفي چه ندي هوزانقاني ب ناف ودهنگ (نه حمهد ههردى) هوزانهك بقى ناف و نيشاني ههيه كو دبيژيت :-

به دهستي خوت ، كه جامت خسته سهر ليوت غه شيمانه

نهگه رژه رهيشي تييدا بوو ، گوناھي خوته بيژانه ديواني نه حمهد ههردى، ل (24)

قوطني زهمانه خاليد ناوار بوو ودهكو من

بي قه درو قيمهت و شان ، بي خان و مان و بي نان ديواني حاجي، ل (87)

خاليد : مدهستا وي مهولانا خالدي نه قشبه ندييه ، كو دهر ب دهر ببوو و ل ديمه شقي پايته ختا سوريي چووويه بهردنوقانيا خودي مهزن .

بي خان و مان و بي نان " مدهستا زي نهف پهنديه كو دبيژيت:

(بهرد له جي ي خوي سهنگينه)

واته مروفي بنتني ل وهلات و جهي خوب قه در و قيمهت و گرانبه ايه .

فهرفي ناكهس لهگه ل سهگان ناكه م

ها بهعهكسي بخوينه وه ناكهس ديواني حاجي ، ل (66)

دياره حاجي كه نهك رق وكن ل مروفي ناكهس هه بوويه و ل كه نهك جهاندا ب خراپي به حس دكهت ، وه نامازهيه بو وي پهندا مه بهري نهو دياركري ، كو د شيوي هوزانهكا ناميزدا دبيژيت :

نه ناكهسان بكه بهكهس

نهكوره ناوان بكه بهرهز

مجلة قهلاى زانست العلمىة

مجلة علمىة دورىة محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانىة الفرنسىة - اربىل، كوردستان،

العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربرىع ٢٠١٩

رقم التصنىف الدولى: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566

(Print)

" حاجى قادر " ل وان جوره كهسان مه ناگادار دكهت ، كوب هىج شىوهىهكى نىزىكى وان نهكه قىن ، چونكه هدر چهوابىت نهف ناكهسه نابنهفه كهس و خراپىا خو هدر دكهت . بهلى حاجى پشتى قى ههمى ره شىبىنيه كا بهرچا ف لى دىار دبىت ، چونكه نه م بىن ناگه هدار كرىن ژ بىاو و مروقىن ناكهس ، بهلى مه گوهدارىا وى نه كرىبه ، بهلكى دهسه هه لات زى بىدان ، كو كهس نا نىاسىت كىنه و باب و با پىرىن وان خهلكى كىر ىنه .

ماروماسىن دهبنه نه ژدهرى سه حراو نه ههنگ

دهست و پاى بى سهرو پاى زالمه دهىكهن به وهزىر دىوانى حاجى، ل(64)

واته كهس و كارىن وى دىار نىنن و بى نهسل و فهسله و نو كه ره ، ههوه كرىه وهزىرو حوكمى ل ههوه دكهت ، كو كهفتىنه ژىر دهستى و ب كهىفا خو وى چهوا دقىت بى ههوه دهازوت ، چونكه نو كهرو خزمه تكاره فان جوره كهسان ژبلى خراپىى چاقهرى هىج تشتهكى دى لى ناكهن .

دهست و پا ، دهست و پى ، خزمه تكار ، نو كه ر دىوانى حاجى ، ل(65)

كومه بهستا حاجى " ژقان ههمىان ناكهس و مروقى خراپىن .

نه نجام

دقى قه كولينييدا ب چەند نه نجامه كين گرنگ ورهسن كه هشتين كو نه قين خوارى نه :-

- 1- حاجى قادر كويى بهرى هه مى هوزانقانه كى ل كورمانجى ژيروو ، پيتهيى وبيايخ ب بهر هه مين نه ده بى فونكلورى دايه و دناق هوزانين خودا بكارنانينه O
- 2- په ندين پيشينان يان كوتنين مه زنان ، هوزانقانى گرنكه كيا كه لهك باش بيدايه بهراور د كه ل بابتهين ديين نه ده بى فونكلورى ، چونكه وهسا دياره كو نه ف ژانره ناسانتروكاريگه رتره O
- 3- هوزانقانى ب دوو جورا په ند بكارنانيه ، ب شيوى راسته وخوو نه راسته و خو مه بهستا وى يا سه ره كى نه وبوو خه لك مفاى ژى وهر بگرن و وان په ندا زيندوبكه ته قهو هه سترنا وى يا بهرزه بهرامبه ر كه له پوروى نشتيمانى
- 4- نه و په ندين وى بكارنينانين وناماژه پيكرين بشيوه كى زور هوستايانه د هوزانين خودا تيهه لكيش كرينه وهندهك جارا ژى تشت لى زنده كرينه . به لى كارتىكرن ل سه ر راما نا وى نه كرينه ، به لى نياز ا وى نه وبوو پتر راما نا وان ديار و روون بكه ته قهو ودهوله مه ند بكه
- 5- حاجى وهكو كه رسته يه ك په ند ب كارنينايه ژيپخه مه ت تيشكى به رده ته سه ر لايه نين جقاكى و سياسى ... هتد ، داکو ملله تى خو پى هشير بکەت و راستيا بابەتا بو وان شروقه بکەت . بقى ژى نه زمونا هوزانا خو پى دهوله مه ند كرينه .
- 6- نه و په ندين حاجى بكارنانين نه گهرل جورين هوزان ناميزيش نه بوون ، كرينه هوزان ودقالبى هوزانيدا قه هاندينه وبشيوه كى هونهرى دارشتينه .

مجلة قهلاى زانست العلمىة

مجلة علمىة دورىة محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانىة الفرنسىة - اربىل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربرىع ٢٠١٩

رقم التصنىف الدولى: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

لىستا ژىدهران

قورنانى پىروژ

1- بزمانى كوردى

أ- كتیبىن كوردى

1- كرىم شارهزا، په ندى پىشپىنان له شىعرى كوردىدا، كۆرى زانىارى كورد، به غدا، سالى 1976

2- د. عىزه دىن مسته فا ره سول، نه ده بى فولكلورى كوردى، به غدا، سالى 1970

3- شىخ محمدهدى خال، په ندى پىشپىنان، چاپى دووهم، به غدا، سالى 1971

4- عمر شىخه لالا ده شته كى، په ندى كوردى، چاپى يه كه م، به رگى چوارهم، سالى 2001

5- فوناد حسين، نافرهت له هونراوهى كوردىدا، به رگى دووهم، سالى 1990

6- كرىم شارهزا وحه مبد مىران، دىوانى حاجى قادرى كۆبى، لىكۆلپىنه وه و لىكدا نه وهى، چاپى كراوه كانى نه مېندارىتى

گشتى رۆشنبىرى و لاوانى ناوچهى كوردستان، به غداد، 1986

7- دىوانى نه حمده هردى، رازى ته نىباى، ناوه ندى چاپه مهنى وراگه ياندىن خاك، چاپى دووهم، سالى 1984

8- حه مبد گهردى، په ندى كوردى له باغچهى گهردى، هه و لپىر، چاپخانهى وه زاره تى رۆشنبىرى، سالى 2006

ب- كۆفارىن كوردى

1- به دران نه حمده حه بىب، په ندى پىشپىنان و قسهى نه سته ق و نىد بىومى كوردى، كۆفارى كاروان، ژماره 93

سالى 1992

2- پىرداود مه خمورى، مرؤف وده وروبه ر له په ندى و كىناىهى كوردىدا، كۆفارى كاروان، ژماره 159، سالى 2001

مجلة قهلاى زانست العلمية

مجلة علمية دورية محكمة تصدر عن الجامعة اللبنانية الفرنسية - اربيل، كوردستان،
العراق

المجلد (٤) - العدد (٢)، ربيع ٢٠١٩

رقم التصنيف الدولي: ISSN 2518-6558 (Online) - ISSN 2518-6566 (Print)

3- ههردهويل كاكه يى ، په ندى پيشينان وقسهى نهسته قى دهقهرى كهركوك، گوڤارى ناسوى فولكلور، ژماره 22 سالى
2006

4- مه نصور مه معروف ، په ندى پيشينان له دهقهرى گوڤارنه تى ، گوڤارى خازر ، ژماره 4 ، سالى 2003

2- ژيديرين عه ره بى

1. محمد توفيق وردى، نماذج عن التراث الشعبى الكردي، محمد توفيق وردى، نجف، 1975.
2. الشيخ محمد بن صالح العثيمين، بلوغ المرام من ادلة الاحكام، كتاب جامع ، باب الادب

ملخص

الحكم والامثال في شعر حاجى قادر الكويي

احتل ادب الفلكلور مكانا متميزا في تاريخ الادب الكردي لكونه ادب غزير الانتاج وغني في فروعته. لذانجد ان أكثرية شعراء الكرد استفادوا من هذا التراث القديم.

ويعد حاجى قادر من الشعراء المعروفين في هذا السياق لاسيما استخدام الامثال بشكل بارع وملفت للنظر وفى مكانة المناسب، ويتبين خصوصية الشاعر فى اختياره المتنوع لهذة الامثال، ولتوضيح ذلك تطرقنا فى هذا البحث الى كيفية استخدام هذة الامثال بشكل مباشر وغير مباشر فى اشعاره بنماذج من الابيات الشعرية التي تضمنت ذلك .

Abstract

Proverbs and Sayings in the Poetry of Haji Qadir Alkoy

The literature of folklore occupies a prominent place in the history of Kurdish literature because it is a literature of full of production, so we find that the majority of the poets of the Kurds benefited from this legacy. Haji Qadir is considered one of the most famous poets in this context, especially his use of proverbs in a remarkable way and in his rightful place. To illustrate this, we discussed in this research how to use the proverbs directly and indirectly in his poems, with examples of poetic verses that included it.